

O'QUVCHILARDA O'QIB TUSHUNISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHGA DOIR TAVSIYALAR

G'ulomova Sarvinoz,

Nizomiy nomidagi TDPU O'zbek tili va adabiyoti
fakulteti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ona tili darslarida o'quvchilarning o'qib tushunish ko'nikmasini rivojlantirishning ahamiyati, ayrim taklif va mulohazalar hamda amaliy topshiriqlar mazmuni haqida so'z boradi.

Annotation. This article talks about the importance of developing students' reading comprehension skills in mother tongue classes, some suggestions and comments, and the content of practical assignments.

Kalit so'zlar: kompetensiya, o'qib tushunish, grammatika, pedagogik va psixologik yondashuv, usul, tavsiya.

Key words: competence, reading comprehension, grammar, pedagogical and psixology approach, method, advise.

Bugungi kunda o'quvchilarning o'qib tushunish ko'nikmasini rivojlantirish dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Metodist olimlarimiz bu mavzuda samarali ishlar olib borishmoqda.

Ushbu mavzuda xorijiy olimlar pedagogik va psixolingvistik nuqtayi nazardan izlanish olib borgan. Jumladan, Lev S. Vigotskiy bolalarning bilish jarayonlari va o'qib tushunish ko'nikmalarining rivojlanishida "yaqin rivojlanish zonasi" (Zone of Proximal Development) konsepsiyasini ishlab chiqqan. Jean Piaget o'quvchilarning bilish faoliyatining bosqichma-bosqich rivojlanishini o'rgangan. U konstruktivizm nazariyasi asosida ta'limda matnni o'zlashtirish jarayonini tushuntirgan. Jerome Bruner esa, o'qish jarayonida kognitiv rivojlanish va top-down processing (oldindan bilimlar asosida anglash) tamoyilini ilgari surgan. Noam Chomskiy o'qib tushunish jarayonini generativ grammatika asosida tushuntirgan va tilni o'zlashtirish qoidalariga urg'u bergan. David Pearson va P. David Pearson o'qish strategiyalari va metakognitiv nazorat (o'quvchining o'z fikrlash jarayonini boshqarishi) haqida tadqiqotlar olib borgan.

O'qib tushunish ko'nikmasini rivojlantirishning ahamiyati:

1. Bilimni kengaytirish: Matnni to'g'ri tushunish orqali yangi ma'lumotlarni samarali o'zlashtirish mumkin.
2. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish: Matn mazmunini tahlil qilish va muhim xulosalar chiqarish qobiliyatini oshiradi.
3. Muloqot qobiliyatini kuchaytirish: O'z fikrlarini mantiqiy va tushunarli ifodalashga yordam beradi.

O'qib tushunish ko'nikmasini rivojlantirish usullari

Matnni tahlil qilish	Muhim joylarni belgilash: Asosiy g‘oyalar va muhim ma’lumotlarni ajratib olish; Savollar berish: “Nima uchun?”, “Qanday?” kabi savollar orqali mazmunni chuqurroq tushunish.
So‘z boyligini oshirish	Yangi so‘zlarni o‘rganish va ularni jummalarda ishlatish; Lug‘atdan foydalanish va so‘z ma’nolarini tahlil qilish.
O‘qishni muntazam amalga oshirish	Har kuni kamida 15-30 daqiqa davomida kitob yoki maqola o‘qish; Turli mavzularda o‘qib, turli xil uslub va fikrlash tarzlarini o‘rganish.
O‘qilgan narsani qayta hikoya qilish	O‘qilgan matnni o‘z so‘zlaring bilan tushuntirish; Xulosalar chiqarish va o‘qishdan keyingi muhokamalar o‘tkazish.
Matnni reja asosida o‘qish	Avval mazmunni ko‘zdan kechirish va maqsadni belgilash; Har bir qismga e’tibor qaratib, uni alohida tushunishga harakat qilish.

O‘qib tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha taklif va mulohazalar

Mantiqiy matnlar ustida ishlash	Hikoyalar, maqolalar yoki ilmiy matnlarni o‘qib, tahlil qilish.
Birgalikda o‘qish	O‘rtoqlar bilan fikr almashish va birgalikda tahlil qilish orqali o‘zaro o‘rganish.
Texnologiyalardan foydalanish	Audio kitoblar yoki o‘qishni rivojlantirishga mo‘ljallangan dasturlar bilan mashq qilish.

Do‘stlik – inson hayotining eng bebaho boyliklaridan biri. U qalblarni bog‘laydigan va og‘ir kunlarda dalda beradigan muqaddas tuyg‘udir. Haqiqiy do‘st – nafaqat yaxshi kunlarda yonimizda bo‘ladigan, balki qiyinchilikda ham bizni qo‘llab-quvvatlaydigan insondir.

Do‘stlik – bu ishonch. Do‘stlar bir-birining sirlarini biladi, lekin hech qachon ularni fosh qilmaydi. Bu ishonch asosi bo‘lib, yillar davomida mustahkamlanadi. Chin do‘st har doim to‘g‘ri yo‘lni ko‘rsatadi va hatto kerak bo‘lsa, tanqid qilishdan qo‘rqmaydi, chunki uning maqsadi – yaxshilikdir.

Do'stlik – bu o'zaro hurmat. Do'stlar bir-birining fikrlarini qadrlaydi, bir-biriga yordam berishdan charchamaydi. Ular orasidagi muloqot chin dildan va ochiq bo'lib, hech qanday manfaat ko'zlamaydi.

Do'stlikni saqlash – bu ham san'atdir. U har kuni e'tibor va mehnat talab qiladi. Kichik e'tiborsizlik ham do'stlik rishtalarini zaiflashtirishi mumkin, shuning uchun bir-birimizni qadrlashni, vaqt ajratishni o'rganishimiz kerak.

Do'stlik – bu umr yo'ldoshi. Hayotning murakkab burilishlarida haqiqiy do'st qalbimizni yorug'lik bilan to'ldiradi. U bizga o'zimizga bo'lgan ishonchni qaytaradi va hayotga bo'lgan qiziqishni mustahkamlaydi.

O'zimizga chin do'st bo'lishni va boshqalarga ham do'st bo'lishni o'rganaylik. Axir, do'stlikning qadri hech narsa bilan o'lchanmaydi.

1- topshiriq. Yuqorida berilgan matnga mos sarlavhani toping.

- A. Do'stlikning qadr-qimmati
- B. Do'stlikni asrash
- C. Chin do'stlik
- D. Do'stlik ishonch demakdir.
- E. Do'stlik – bebaho boylik
- F. Do'st tushunchasi.

2 - topshiriq. Yuqorida keltirilgan matn haqidagi to'g'ri hukmni aniqlang.

- A. Ushbu matnda do'stlikning qadr-qimmati va do'stlikni asrash haqida ma'lumot keltirilgan.
- B. Ushbu matnda chin do'stlik qanday bo'lishi haqida ma'lumot keltirilgan.
- C. Ushbu matnda do'stlik bir san'at sifatida tasvirlangan.
- D. Ushbu matnda do'stlik bu eng bebaho boylik ekanligi isbotlangan.

Yuqorida berilgan ma'lumotlar va amaliy topshiriqlar ustida muntazam ishlash o'quvchilarning o'qib tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish, mustahkamlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Manuel Ferrer .Fluency and reading comprehension in typical readers and dyslexics readers volume2.
2. https://books.google.co.uz/books?id=eHf5EAAAQBAJ&pg=PA90&dq=reading+comprehension&hl=uz&newbks=1&newbks_redir=0&source=gb_mobile_search&ovdme=1&sa=X&ved=2ahUKEwjkhKDYs9eKAxX3ExAIHTcQI4IQ6AF6BAGKEAM#v=onepage&q=reading%20comprehension&f=false
3. https://books.google.co.uz/books?id=Xj5HEdLGg-YC&pg=PA108&dq=reading+comprehension&hl=uz&newbks=1&newbks_redir=0&source=gb_mobile_search&ovdme=1&sa=X&ved=2ahUKEwjkhKDYs9eKAxX3ExAIHTcQI4IQ6AF6BAGEEAM#v=onepage&q=reading%20comprehension&f=false
4. https://books.google.co.uz/books?id=NM0fCgAAQBAJ&pg=PA344&dq=reading+comprehension&hl=uz&newbks=1&newbks_redir=0&source=gb_mobile_search&ovdme=1&sa=X&ved=2ahUKEwjkhKDYs9eKAxX3ExAIHTcQI4IQ6AF6BAGMEAM#v=onepage&q=reading%20comprehension&f=false
5. <https://englishforeveryone.org/Topics/Reading-Comprehension.html>
<https://learnenglish.britishcouncil.org/skills/reading>